
Journalistisen vapauden ja journalistisen kulttuurin piirteitä yleisradiossa ja kaupallisissa radioissa

Jorma Mäntylä ja Hannu Karisto

Johdanto

Liikenneministeriö tilasi vuonna 1988 Tampereen yliopistolta tutkimuksen, jonka tavoitteena oli selvittää miten tuolloin kolme vuotta toiminnassa olleet yksityiset paikallisradiot olivat kehittyneet. Tähän Paikallisradiotutkimus II:een sisältyi myös tutkimus Suomen yksityisten paikallisradioiden toimittajista (Mäntylä 1989, 73-90).

Vuonna 1988 yksityisissä paikallisradioissa oli noin 170 toimittajaa. Heitä koskeva tutkimus tehtiin lähettämällä kaikille SSL:oon kuuluville nelisivuinen kyselylomake. Vastauksia tuli 69,3%.

Nyt tehdyllä tutkimuksella haluttiin selvittää miten Yleisradion toimittajat poikkeavat kaupallisissa paikallisradioissa työskentelevistä kollegoistaan.

Lähtökohdiksi otettiin teoriat journalistisesta kulttuurista ja journalistisesta vapaudesta. Journalistisella kulttuurilla tarkoitetaan sosiaalista ilmiötä, joka pitää sisällään journalistin arvot ja päämäärät, normit ja käytännöt (Hemánus 1990, 45-56, vrt. Karisto 1990, 21-26). Journalistisella vapaudella tarkoitetaan puolestaan toimittajien vapautta tehdä työtään oikeiksi katsomiensa päämäärien hyväk-

si oikeiksi katsominsa keinoin joukkotiedotusinstituution sisäisten valtasuhteiden sitä rajoittamatta (Hemánus 1983, 19).

Olettamus oli, että Yleisradiossa ja kaupallisissa radioissa vallitsee kaksi erilaista journalistista kulttuuria, jotka heijastuvat sekä toimittajissa että heidän arvoissaan ja asenteissaan. Tutkimuksen tavoitteina oli löytää näiden kahden journalistisen kulttuurin keskeisimmät tunnuspiirteet sekä arvioida journalistisen vapauden toteutumista kaupallisessa ja valtiolisessa radiolaitoksessa.

Aineisto ja menetelmät

Paikallisradiotutkimus II:n toimittajakysely toteutettiin lähettämällä kaikille Suomen Sanomalehtimiesten Liittoon vuoden 1988 syksyllä kuuluneille 129:lle paikallisradiotoimittajille nelisivuinen kyselylomake. Osoitteiston luovutti tutkimusprojektin käyttöön SSL ry. Lomakkeen kysymykset olivat pääosin samat kuin SSL:n järjestötutkimuksessa käytetyt kysymykset. Samoja kysymyksiä on käytetty muitakin ammattialoja koskevissa tutkimuksissa. (Kehälinna & Melin 1988, 81-110) Lomaketta kuitenkin lyhennettiin vastausprosentin nostamiseksi ja mm. ay-kiinnitty-

mistä koskevat kysymykset poistettiin, koska kyse ei ollut ammattiliiton järjestötutkimuksesta. Vastauksia Paikallisradiotutkimus II:een saatiin 88 kpl eli 69,3%. SSL:n omassa järjestötutkimuksessa vastauksia tuli 58,4%.

Tämä tutkimus toteutettiin mahdollisimman samalla tavalla. Miltei samanlainen nelisivuinen kyselylomake postitettiin satunnaisesti valitulle 200:lle Yleisradion radiotoimittajalle. Lomake oli lähes identtinen; vain musiikkia koskevia kysymyksiä vähennettiin ja tilalle otettiin neljä kysymystä informatiivisuudesta, mainonnasta, paikallisradioiden menestyksestä ja kilpailun vaikutuksesta. Vastaajien valinnassa turvauduttiin otantaan, koska Yleisradion radiotoimittajien määrä on suuri (749) ja muutamat avoimet kysymykset rajoittivat mahdollisuuksia käsitellä vastauksia. Vastaajat valittiin satunnaisotannalla Radio- ja Televisiotoimittajien Liiton RTTL ry:n jäsenrekisteristä.

Kyselylomakkeet (200 kpl) postitettiin tammikuun alussa 1990. Yksi palautettiin virheellisen osoitteen takia, joten lopullinen otanta oli 199. Tammikuun lopulla lähetettiin vastaa-

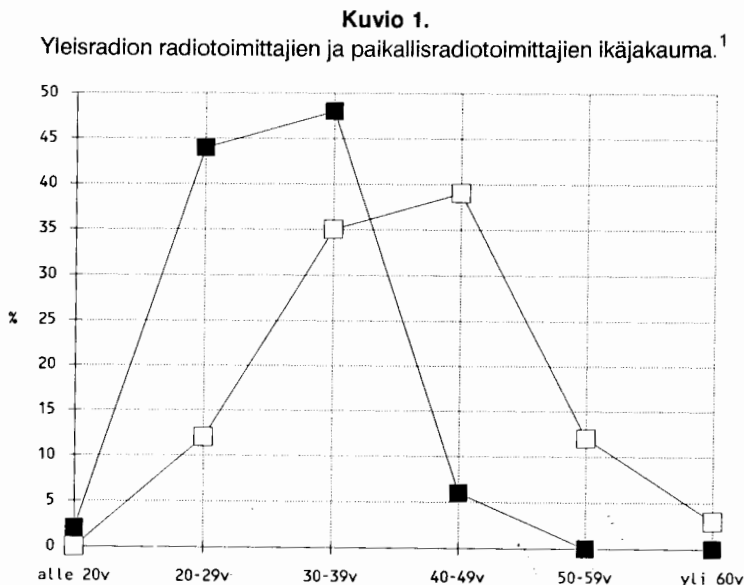
mattomille muistutuskirje ja uusi lomake. Helmikuun puoliväliin mennessä vastauksia oli tullut 138 kpl eli 69,3%. Vastausprosentti on yhtä hyvä kuin Paikallisradiotutkimus II:ssa ja parempi kuin SSL:n järjestötutkimuksessa.

Seuraavassa esitettävät tulokset perustuvat Tampereen yliopiston tietokonekeskuksessa tehtyihin ajoihin SURVO -tilasto-ohjelmalla.

Tulokset

Paikallisradiotutkimus II:n loppuraportissa sekä Hannu Kariston pro gradu -tutkielmassa on esitetty yksityiskohtaisesti kummankin toimittajakyselyn tulokset (Mäntylä 1989, 74-87, Karisto 1990). Tässä artikkelissa on esitetty vain tiivistetyt ja keskeiset tulokset Yleisradion radiotoimittajakyselystä ja verrattu niitä Paikallisradiotutkimus II:een.

Tulosten perusteella voidaan puhua lähisukulaisuudesta, johon sisältyy samankaltaisuutta, mutta myös huomattavia eroja. Yksi keskeisimmistä eroista sisältyy vastaajien ikään, kuten kuvio 1 osoittaa.

Tulosten mukaan Yleisradion toimittajat ovat huomattavasti iäkkäämpiä kuin kaupallisten radioiden toimittajat. Kuvaavaa on, että vuonna 1988 otantaan ei sattunut yhtään yli 40-vuotiasta naista kaupallisissa radioissa; Yleisradiossa heidän osuutensa vastaajista on 48%.

Keskimäärin Yleisradion radiotoimittajalla ja kaupallisen radion toimittajalla on ikäeroa kymmenen vuotta. Yleisradiolaisten keski-ikä on tasan 40 vuotta ja paikallisradiotoimittajien tasan 30 vuotta.²

Sukupuolijakauma Yleisradiossa on vähemmän miesvoittoinen kuin kaupallisissa radioissa ja SSL:ssä keskimäärin, joten Yleisradiossa naisia on miltei yhtä paljon kuin miehiä (44,3%; kaupallisissa 41,1% ja SSL:ssä 41,5%).

Seuraavissa kysymyksissä tiedusteltiin siviilisäätystä ja lasten määrää (Taulukko 1).

Kyselyyn vastanneista Yleisradion toimittajista 67%:lla on vähintään yksi lapsi; paikallisradiotoimittajista vain 40%:lla on lapsia. Selettävä tekijä lienee ikä, mutta kautta linjan – niin lehdistössä kuin radioissa – on huomattava, että naistoimittajilla on vähemmän lapsia kuin miehillä. Paikallisradioissa vain 26%:lla naisista on lapsia.

Tarkasteltaessa siviilisäätystä havaitaan, että kaupallisten radioiden toimittajat ovat useimmiten naimattomia, kun Yleisradion toimittajista 62% on naimisissa. Yleisradion naistoimittajista 55% on naimissa ja miehistä 68%; kaupallisissa radioissa vastaavat luvut ovat 23% ja 41%. Tulokset viittaavat siihen, että naistoimittajat välttävät avioitumista ja lasten hankkimista ja erityisen korostunut tämä trendi on kaupallisissa radioissa, joskin se näkyy koko toimittajakunnassa (vrt. Kehälinna & Melin 1988, 15).

Taulukko 1.

Yleisradion radiotoimittajien ja paikallisradiotoimittajien lapset.

Lasten määrä	Miehet%		Naiset%		Yhteensä%	
	Yle	Pr	Yle	Pr	Yle	Pr
0	28	53	38	73	33	60
1	15	19	20	13	17	17
2	31	14	31	13	31	14
3	15	10	9	-	12	7
Neljä tai enemmän	11	3	2	-	7	2

Taulukko 2.

Yleisradion radiotoimittajien ja paikallisradiotoimittajien ammattikoulutus.

	Miehet%		Naiset%		Yhteensä%	
	Yle	Pr	Yle	Pr	Yle	Pr
Ei ammattikoulutusta	27	41	22	33	25	39
Tiedotusopin laudatur tai cl Tampereella	12	9	16	20	14	12
Tiedotusopin laudatur tai cl Helsinki	4	2	3	3	4	2
Toimittajatutkinto, Tre	1	3	8	3	4	3
Svenska soc.kom., journal.	3	-	7	-	4	-
Sanoma Oy toimittajakoulu	3	-	-	3	1	1
Muu tutkinto	28	21	27	20	27	20
Muun alan koulutus	19	21	16	17	17	19

Kahdella kysymyksellä selvitettiin toimittajien ammatti- ja peruskoulutusta (Taulukko 2).

Tulokset osoittavat etteivät ammattikoulutuksen erot ole erityisen suuret. Selvimmin erottuu ryhmä "ei ammattikoulutusta", jonka osuus kaupallisissa radioissa on suurempi kuin Yleisradiossa (Taulukko 3).

Peruskoulutuksen suhteen erot näkyvät ehkä selvemmin: kun kaupallisen radion toimittaja on keskimäärin opintonsa keskeyttänyt ylioppilas (34%), niin Yleisradiossa tavallisin peruskoulutus on korkeakoulututkinto (45%). Jos mittapuuna pidetään korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrää, niin Yleisradiossa on Suomen parhaiten koulutetut toimittajat (45% kaikista, SSL:ssä 33% ja paikallisradioissa 23%) (Mäntylä 1989, 76).

Voidaan myös havaita, että naiset ovat useimmiten paremmin koulutettuja kuin miehet. Naisista korkeakoulututkinnon on suorittanut Ylessä 55%, miehistä 36% ja kaupallisissa radioissa vastaavasti 27% ja 21%.

Työkokemus on koulutuksen tapaan keskeinen ammattitaidon mittari. Kyselylomakkeessa oli kysymys, jolla mitattiin työkokemuksen määrää vuosissa. Tulosten mukaan voidaan jopa sanoa, että kaupallisten radioiden toimittajat ovat aloittelijoita toimittajan urallaan verrattuna Yleisradion toimittajiin;

oikeastaan he ovat harrastelijoita. Yleisradion toimittaja on ollut ammatissa keskimäärin 14 vuotta, kun 72% kaupallisten radioiden toimittajista on ollut ammatissaan alle 5 vuotta. Ero työkokemuksessa on Yleisradion hyväksi huomattava.

Myös toimittajien suhtautumisessa työpaikkaan ja työpaikan vaihtamiseen on merkittäviä eroja. Erillisellä kysymyksellä selvitettiin monessako työpaikassa toimittaja oli työskennellyt. Tulosten mukaan kaupallisten radioiden toimittajat ovat vaihtaneet työpaikkaa useammin kuin Yleisradion toimittajat, vaikka he ovat iältään keskimäärin 10 vuotta nuorempia. Sen sijaan kaupallisissa radioissa on toimittajia, jolle tämä asema on ensimmäinen alan työpaikka: Yleisradiossa tällaista ei ollut. Täten tuntuisi siltä, että Yleisradio on toimittajan uralla jonkinlainen päätepiste tai tavoite, kun taas kaupallinen radio on nuorelle toimittajalle eräänlainen välietappi toimittajan uralla, askel kohti varsinaista päämäärää, joka on Yleisradio tai sanomalehti. (Mäntylä 1989, 79, vrt. Karisto 1990, 44)

Seuraavana lomakkeessa oli joukko kysymyksiä, joilla selvitettiin toimittajien tyytyväisyyttä työhönsä sekä työmotivaatiota. Taulukko 4 esittää toimittajien tyytyväisyyden työhönsä.

Erittäin tyytymättömiä toimittajia ei ole sen

Taulukko 3.

Yleisradion radiotoimittajien ja paikallisradiotoimittajien peruskoulutus.

	Miehet%		Naiset%		Yhteensä%	
	Yle	Pr	Yle	Pr	Yle	Pr
Kansakoulu	1	3	2	-	1	2
Keskikoulu, peruskoulu, osa lukiota	8	10	6	10	7	10
Kansankorkeakoulu	7	2	-	-	4	1
Yo-tutkinto	9	12	3	20	7	15
Yo-tutkinto + korkeakouluopintoja	31	36	31	30	31	34
Opistotutkinto	7	15	3	13	5	15
Korkeakoulututkinto	36	21	55	27	45	23

Taulukko 4.
Tyytyväisyys työhön.

	Miehet%		Naiset%		Yhteensä%	
	Yle	Pr	Yle	Pr	Yle	Pr
Erittäin tyytyväinen	27	28	16	23	22	26
Melko tyytyväinen	49	55	58	60	53	57
Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	12	9	17	10	14	9
Melko tyytymätön	12	9	9	7	11	8
Erittäin tyytymätön	-	-	-	-	-	-

paremmin Yleisradiossa kuin paikallisradioidissa. Sen sijaan tyytyväisten ja erittäin tyytyväisten määrä on korkea, minkä lisäksi voidaan päätellä paikallisradiotoimittajien olevan keskimäärin hieman tyytyväisempiä työhönsä kuin yleisradiolaiset. Ero muodostuu lähinnä naisista, jotka eivät Yleisradiossa ole yhtä tyytyväisiä kuin miehet. Ikä vaikuttaa siten, että nuoret ovat Yleisradiossa hieman vähemmän tyytyväisiä kuin yli 40-vuotiaat.

Keskeiset tyytyväisyyden aiheet ovat Yleisradiossa ja paikallisradioissa samat eli työn mielenkiintoisuus ja vaihtelevuus (86 ja 82%) sekä mahdollisuus käyttää omaa aloitekykyä (58 ja 59%). Nämä motiivit tulivat esiin myös avoimessa kysymyksessä, jossa vastaaja sai itse mainita keskeisen työhön motivoivan tekijän: "Mahdollisuus vaikuttaa asioihin", "Luovuus", "Mahdollisuus kehittää radioilmaisua", "Joskus tulevat nautinnon hetket hyvin onnistuneesta ohjelmasta" ovat tyypillisiä esimerkkejä vastauksista tähän kysymykseen (vrt.

Mäntylä 1989, 81).

Yksi ero motivaatioissa kuitenkin on: kaupallisissa radioissa vain 2% pitää työpaikan pysyvyyttä ja varmuutta tyytyväisyyden aiheena, kun Yleisradiossa vastaava lukema on 19% (vrt. Kehälina & Melin 1988, 24). Tämä näyttäisi tukevan olettamusta paikallisradioista välietappina toimittajan uralla.

Työssä viihtymistä ja työmotivaatiota lisäävät mahdollisuudet vaikuttaa oman työn sisältöön. Kyselylomakkeessa oli useita kysymyksiä, joilla selvitettiin näitä asioita. Taulukko 5 esittää toimittajien vaikutusmahdollisuudet omaa työtä koskeviin järjestelyihin ja päätöksiin sekä taulukko 6 osallistumisen päätöksentekoon työpaikalla.

Tulokset osoittavat, että Yleisradiossa radiotoimittajilla on huomattavasti vähemmän mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksentekoon kuin kaupallisten radioiden toimittajilla. Itse asiassa Yleisradion toimittajilla on vähän valtaa, ja jos valtaa onkin, se on yleensä miehillä.

Taulukko 5.
Vaikutusmahdollisuudet omaa työtä koskeviin järjestelyihin ja päätöksiin.

	Miehet%		Naiset%		Yhteensä%	
	Yle	Pr	Yle	Pr	Yle	Pr
Erittäin paljon	31	57	23	40	28	51
Melko paljon	51	37	50	47	51	36
En osaa sanoa	-	3	6	10	3	6
Melko vähän	15	7	19	-	17	5
Ei lainkaan	1	-	-	3	1	1

Taulukko 6.

Osallistuminen päätöksentekoon työpaikalla (Päättää asian tai kuuluu päätöksentekolimeen).

	Miehet%		Naiset%		Yhteensä%	
	Yle	Pr	Yle	Pr	Yle	Pr
Juttujen/ohjelmien yleislinjasta päättäminen	46	59	36	47	41	55
Työnjaosta/tehtävien jaosta päättäminen	38	59	28	47	33	55
Päivittäisen työtahdin tai -määrän muuttaminen	26	41	8	37	9	40
Uusien koneiden ja laitteiden hankinta	8	15	2	7	4	12
Henkilökunnan lisääminen tai supistaminen	7	12	2	10	4	11
Työpaikan talousarviosta päättäminen	6	14	2	7	4	11

Poikkeuksellisen vähän päätösvaltaa on Yleisradion naistoimittajilla, joskin heidän kollegansa kaupallisissa radioissa kokevat saman ilmiön. Juttujen ja ohjelmien yleislinjasta päätettäessä päätösvaltaa pidetään kohtuullisena, mutta talous- ja henkilöstöpolitiikassa päätösvalta koetaan heikoksi. Tulokset ovat niin selviä, että ne voidaan tulkita kritiikiksi Yleisradion henkilöstö- ja talouspolitiikkaa kohtaan.

Ilmiö tuli esiin myös seuraavassa kysymyksessä, joka käsitteli työssä koettuja epäkohtia. Tulokset on esitetty taulukossa 7.

Kiire ja resurssien puute näyttävät olevan radiotoimittajien suurimmat ongelmat. Miehet kokevat kiireen raskaammin kuin naiset. Kohtaan "muu" vastaaja sai kirjoittaa epäkohdantapitämänsä asian. Lähes puolet tähän kohtaan vastanneista (9 kpl) käytti tilaisuutta hy-

väkseen moittiakseen Yleisradion esimiehiä ja johtamistapoja. Kun yhdistetään Yleisradion kohdalla kyselyssä huonon työn organisoinnin epäkohdaksi ilmoittaneet ja johtamistapojen arvostelu saadaan tulos, että 23% Yleisradion radiotoimittajista on sitä mieltä, että työn pahimpia epäkohtia ovat huono työn organisointi tai huonot esimiehet. Erityistä närää tuntuvat herättävän poliittisin perustein valitut johtajat, joilla on ilmeisiä vaikeuksia tulla toimeen toimittajien kanssa. Seuraava luonnehdinta oli varsin tyyppillinen:

"Parempi on ammattitaitoinen ja itsepäinen johtaja, jonka kanssa voi olla eri mieltäkin asioista, kuin poliittinen vahtikoira, palkintopaikastaan viimeiseen asti kiinni pitävä byrokraatti." (43-vuotias miestoimittaja)

Hieman samansuuntainen trendi tuli esiin kysymyksessä, jolla mitattiin journalistisen vapauden kokemista (Taulukko 8).

Taulukko 7.

Mitkä ovat suurimmat työhösi liittyvät epäkohdat?

	Miehet%		Naiset%		Yhteensä%	
	Yle	Pr	Yle	Pr	Yle	Pr
Resurssien puute	34	57	50	33	41	49
Kiire	42	66	38	60	40	64
Pieni palkka	18	12	25	30	21	18
Huono työn organisointi	18	24	16	30	17	26
Muu	15	7	16	10	15	8
Lätkä rutiini	12	9	9	10	11	9
Työajat	5	14	13	7	9	11
Ei vastausta	11	-	5	7	8	2

Taulukko 8.

"Voitko yleensä vapaasti valita aiheet, joista teet juttusi?"

	Miehet%		Naiset%		Yhteensä%	
	Yle	Pr	Yle	Pr	Yle	Pr
Täysin vapaasti	45	60	36	43	41	54
Melko vapaasti	49	34	59	50	54	40
Harvoin	5	2	5	7	5	3
En lainkaan	-	-	-	-	-	-

Näiden tulosten mukaan journalistinen vapaus niin Yleisradiossa kuin kaupallisissa radioissa on korkea; toimittajat saavat 95-prosenttisesti päättää täysin tai melko vapaasti juttujensa aiheet. Kaupallisissa radioissa "täysin vapaiden" osuus on hieman suurempi, mutta niin Yleisradiossa kuin kaupallisissa radioissa naiset kokevat journalistisen vapautensa vähäisemmäksi kuin miehet.

Samalla on kuitenkin huomattava, että toimittajat kauttaaltaan ovat varsin vapaata henkistä työtä tekevää keskiluokkaa. Vaikutusmahdollisuudet oman työn sisältöön ovat suuret. Esimerkiksi SAK:n jäsenistöstä vain 38% katsoi voivansa vaikuttaa paljon tai melko paljon omaan työhönsä: SSL:ssä lukema oli keskimäärin 77%. (Kehälina & Melin 1988, 23) Kun siis todetaan naisten kokevan mm. journalistisen vapautensa vähäisemmäksi kuin miehet niin on muistettava, että kaikesta huolimatta sukupuoli on luokka-asemaan nähden toissijainen muuttuja. Naistoimittajalla on huomattavasti enemmän vaikutusvaltaa työnsä sisältöön kuin miespuolisella me-

talli- tai rakennustyöläisellä.

Informatiivinen ohjelmapolitiikka on viime aikoina herättänyt voimakasta keskustelua. Sitä on mm. pidetty vanhentuneena ja on esitetty sen korvaamista elämyksellisyyteen ym. pohjautuvilla normistoilla (ks. esim. Kähkölä & Hemánus 1989). Lomakkeessa oli kysymys, jossa tiedusteltiin Yleisradion radiotoimittajien kantaa asiaan. Taulukko 9 esittää tulokset.

Selvän kielteisesti informatiivisuuteen suhtautuu 15% vastaajista. Myönteisesti tai neutraalisti tähän käsitteeseen suhtautuu 79% vastaajista. Nuoret, alle 30-vuotiaat suhtautuvat jossain määrin kriittisemmin informatiivisuuteen, mutta toisaalta tämä on todettava varauksellisesti, koska nuoria toimittajia sattui otantaan vähän. Kaiken kaikkiaan on kuitenkin todettava, että Yleisradion toimittajat suhtautuvat informatiivisuuteen suhteellisen myönteisesti.

Lomakkeen lopussa oli lisäksi joukko kysymyksiä, joilla mitattiin toimittajien suhtautumista viestintäpolitiikkaan ja kaupallisiin paikallisradioihin. Kysyttäessä mikä on suurin

Taulukko 9.

"Miten suhtaudut informatiiviseen ohjelmapolitiikkaan?"³

	Miehet%	Naiset%	Yhteensä%
Myönteisesti	51	44	48
Kielteisesti	3	2	2
Informatiivisuus on vanhentunutta	12	14	13
Neutraalisti	31	31	31
En osaa sanoa	3	8	5

uhka sananvapaudelle ovat suurimmiksi koetut uhkat melko samat kuin kaupallisten radioiden toimittajilla (puolueiden omistamat tiedotusvälineet sekä epävirallinen painostus toimittajia kohtaan). Eroja on selvimmin suhtautumisessa mainontaan ja tiedotusvälineiden ylikansallistumiseen, joita yleisradiolaiset pitävät uhkana noin kaksi kertaa useammin kuin paikallisradiotoimittajat (ks. Karisto 1990, 64).

Mainittakoon erikseen, että nuoret suhtautuvat hieman kriittisemmin mainontaan kuin iäkkäämmät Yleisradion toimittajat; tällöin on kuitenkin muistettava nuorten pieni määrä otannassa.

Kysyttäessä mitkä ovat lehdistön vapauden tärkeimmät edellytykset saatiin tärkeimmiksi edellytyksiksi melko lailla samat kuin kaupallisten radioiden toimittajilla (painovapauslaki ja toimittajien poliittinen sitoutumattomuus). Eroja ilmenee suhtautumisessa julkisessa tai yksityisessä omistuksessa oleviin tiedotusvälineisiin sekä lehdistötukeen. Yleisradiossa suhtaudutaan myönteisemmin julkiseen omistukseen ja lehdistötukeen sekä vastaavasti kielteisemmin yksityisomistukseen (ks. Karisto 1990, 68).

Kahdella avoimella kysymyksellä haluttiin selvittää yleisradiolaisten suhtautumista kaupallisiin radioihin. Kysyttäessä selitystä kaupallisten radioiden suuriin kuulijalukuihin oli selvästi suosituin vastaus "runsas kevyen musiikin tarjonta" (42%). Muut suositut selitykset ("helppo kuunnella", "pinnallisuus ja viihteellisyys") liittyvät läheisesti myös musiikkiin.

Kysyttäessä voisitko siirtyä Yleisradiosta kaupallisen radion toimittajaksi vastaajat jakautuvat jyrkästi kahteen erilaiseen ryhmään. Suurin ryhmä eli 49% ilmoittaa ettei voi periaatteellisista syistä työskennellä kaupallisessa radiossa. Näitä vastaajia voi luonnehtia

"yleisradioukollisiksi"; tyypillinen oli seuraavanlainen kommentti:

"En voi kuvitella itseäni kaupallisena, pinnallisena, ylipirteänä levynkääntäjänä. Luulisin, että makkararadiossa jutunaiheet valitaan myyvyyden perusteella. En haluaisi olla mainostoimiston jatke, joka kutsuu itseään toimittajaksi."

Samalla on kuitenkin huomattava, että kysymykseen vastaa myönteisesti 32% ja varauksellisesti 16% (varaukset liittyivät tavallisesti mainontaan). Yhteenlaskettuna siis miltei puolet Yleisradion radiotoimittajista voisi tilaisuuden tullen vaihtaa työpaikkaa.

Hieman saman tapaisia tuloksia saatiin kysyttäessä miten Yleisradion tulisi suhtautua kaupallisiin kilpailijoihinsa. Vastaajista 52% on sitä mieltä, että Yleisradion ei pitäisi lähteä kilpailemaan kaupallisten radioiden menetelmillä (varoittavana esimerkkinä mainittiin usein Radio Keski-Suomi); 45% katsoo kilpailun aiheuttaneen vain negatiivisia muutoksia Yleisradion ohjelmistossa ja 40% katsoo, että ainoa oikea tapa vastata paikallisradioiden naasteeseen on laatu ja ammattitaito (Karisto 1990, 81-88).

Pohdinta

Kaupallisen radion tulo Suomeen on merkinnyt suuria muutoksia radiokulttuuriin. Yleisradion toimittajat ovat ottaneet kilpailutilanteen vastaan ristiriitaisin tuntein. Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat ennako-odotuksia sikäli, että Yleisradion radiotoimittajat korostavat voimakkaasti professionalismia ja ammattietiikkaa. Lisäksi Yleisradion toimittajat ovat paremmin koulutettuja ja pitkään ammatissa olleita. Kaupallisten radioiden toimittajat taas suhtautuvat julkisuuteen ja suoriin lähetyksiin kevyemmin, jopa leikitellen (vrt. Mäntylä 1989, Karisto 1990).

Tutkimus toi kuitenkin esiin myös kritiikkiä

Yleisradiota kohtaan. Yleisradion toimittajat kokevat olevansa niin journalistisesti kuin Yleisradion sisäisissä asioissa vähemmän vaikutusvaltaisia kuin kollegansa kaupallisissa radioissa. Erityisesti Yleisradion naiset esittävät tätä kritiikkiä. Ilmeisesti juuri he ovat kärsineet Yleisradion henkilöstöpolitiikasta.

Ehkä yllättävänä voidaan pitää tulosta, jonka mukaan Yleisradion radiotoimittajat ovat selvästi kahtiajakautuneita suhtautumisessaan kaupallisiin kilpailijoihin. Toinen puoli on hyvin "yleisradiokollinen", mutta toinen puoli tuntee kiinnostusta uusia yrittäjiä kohtaan, ainakin jos tietyt mainontaan liittyvät ehdot täytetään. Yhdistettynä kritiikkiin henkilöstöpolitiikkaa ja vaikutusmahdollisuuksien puutetta kohtaan tämän luulisi antavan Yleisradiolle miettimisen aihetta.

Tietyistä eroista huolimatta Yleisradion ja kaupallisten radioiden journalistisia kulttuurereja voidaan luonnehtia lähisukulaisiksi. Journalistinen vapaus on molemmissa keskeisellä sijalla. On lisäksi odotettavissa, että kiristyvän kilpailun oloissa kaupallisten radioiden on painostettava ammattitaitoon, jolloin tapahtuu edelleen lähentymistä. Jo nyt voidaan havaita, että työpaikkaa merkittävämmän journalistista kulttuuria selittää vastaajan ikä. Nuorilla on erilainen käsitys radiosta kuin vanhemmilla toimittajilla. Radioon on syntymässä uusi journalistinen kulttuuri uuden toimittajasukupolven myötä. Yllättävänä voitaneen pitää myös tulosta, jonka mukaan nuoret suhtautuvatkin hieman kriittisemmin mainontaan kuin vanhemmat kollegansa (on kuitenkin muistettava nuorten vähäinen määrä otannassa). Mahdollisesti tätä uutta journalistista kulttuuria luonnehtii radion ilmaisumahdollisuuksien toisenlainen hyväksikäyttö kuin tähän asti.

Paljon kiistelyä aiheuttaneeseen informatiiviseen ohjelmapolitiikkaan Yleisradion radiotoimittajat suhtautuvat myönteisesti. Selvän kielteisesti siihen suhtautuu vain 15% vastaajista; näiden joukossa nuoria on hieman enemmän. Selitys yleisesti myönteiseen suhtautumiseen voisi olla, että informatiivisuudelle ei ole kyetty esittämään toimivaa vaihtoehtoa.

Viitteet

1. Paikallisradiotoimittajien kohdalla N = 129, Yleisradion toimittajien kohdalla N = 138. Samat luvut koskevat kaikkia taulukoita ja kuvioita. Molemmissa lomakkeissa käytetyt kysymykset ovat olleet identtisiä.
2. Ylen toimittajien keski-ikää pudottaa se, että otannassa olivat mukana määräaikaiset ja freelancer-toimittajat. RTTL:n tilaston mukaan Freelancerostaston keski-ikä 31.12.1989 oli 35 vuotta.
3. Tässä kysymyksessä käytetty nominaaliasteikko ei ollut paras mahdollinen. Todennäköisesti järjestysasteikon käyttö – kuten muissa kysymyksissä – olisi tuottanut tulokseksi myönteisemmän suhtautumisen informatiivisuuteen.

Kirjallisuus

- HEMÁNUS, Pertti. Journalistinen vapaus. Gummerus, Jyväskylä 1983.
- HEMÁNUS, Pertti. Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2. Yliopistopaino, Helsinki 1990.
- KARISTO, Hannu. Radiotoimittajan muotokuva. Radiotoimittaja Yleisradion ja kaupallisten paikallisradioiden journalistisessa kulttuurissa. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto 1990.
- KEHÄLINNA, Heikki & MELIN, Harri. Tuntemattomat toimittajat. Tutkimus Suomen Sanomalehtimiesten Liiton jäsenistä. SSL, Porvoo 1988.
- KÄHKÖLÄ, Paavo & HEMÁNUS, Pertti. Revon haamusta taivaskanaviin. Hanki ja jää, Helsinki 1989.
- MÄNTYLÄ, Jorma. Näkymättömät toimittajat. Tutkimus Suomen yksityisten paikallisradioiden toimittajista. Paikallisradio-tutkimus II. Liikenneministeriön julkaisu 15/1989. Helsinki 1989.